

Јелена Љ. Спасић*
Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука, Јагодина
Ана С. Миљковић*
Универзитет у Крагујевцу, Факултет педагошких наука, Јагодина

ВОЂЕНА ФАНТАЗИЈА У ФУНКЦИЈИ ПОДСТИЦАЊА ГОВОРА И РАЗВИЈАЊА РЕАЛНОГ ПРОГРАМА

Апстракт: Вођена фантазија је драмска техника којом код деце будимо различите врсте асоцијативних доживљаја, подстичући их на визуелизацију приче. Васпитач кроз отворена питања подстиче децу на замишљање детаља које ће потом описати. У раду се користи дескриптивна метода и техника анализе садржаја. Рад има за циљ анализирање примера вођених фантазија и стваралачких приповедања деце, у функцији развијања реалног програма у дечијем вртићу. Задаци истраживања су приказивање ауторски оригиналних прича учесница у истраживању, као и синтаксичка анализа заједничких прича деце.

Кључне речи: *вођена фантазија, предшколско васпитање и образовање, методика развоја говора, реални програм, димензије дечије добробити.*

УВОД

Кроз имагинативне игре деца развијају комуникативне способности, јер вежбају слушање саговорника, развијају активни вокабулар и уче како да вербално уобличи своје идеје. Поред спонтаних игара улога и спонтано насталих дечијих језичких творевина, развоју комуникативних способности и култивисању дечије маште доприноси и примена вођене фантазије.

Вођена фантазија (вођена машта или вођена имагинација) потиче из гешталт-терапије и сматра се једном од најкреативнијих терапеутских техника, а нашла је своју примену и у музикотерапији, као и у образовној пракси. Поред тога што омогућава интроспективне уводе, буди асоцијативне доживљаје и подстиче креативност, вођена фантазија доприноси и развоју когнитивних

* jelenaspasic2410@gmail.com

* ana.miljkovic@pefja.kg.ac.rs

димензија, као што су апстракција, интеграција, кохерентност (Perilli, 2017). Психотерапијска примена вођене фантазије и музике усмерена је на анализу наратива, а у специфичне циљеве који се тиме остварују спада и повећање свесности о мислима, осећањима, вредностима и значењима (Perilli, 2017). Када се користи као драмска техника, вођена фантазија омогућава да се деца потпуно уживе у нарацију, док слушају причу испричану сугестивним гласом, уз тиху музику (Бојовић, 2012: 12).

За дете реални програм јесте манифестација његове добробити кроз односе и делање, који се развијају у аутентичним одликама конкретне друштвене и природне стварности (Павловић-Бренеселовић и Крњаја, 2017). То подразумева „остваривање његове добробити кроз односе који се развијају са физичким окружењем, вршњацима и одраслима у реалним ситуацијама делања” (Павловић-Бренеселовић, Крњаја, Бацковић, 2022: 14).

Вођена фантазија у функцији подстицања говора деце предшколског узраста

Вежбе опуштања и вежбе дисања којима уводимо децу у вођену фантазију корисне су за развој говора, јер правилно дисање омогућава флуентан говор. *Плитко* дисање доводи до кратког даха, па дете не може да јасно изговори дужу реченицу. Децу уводимо у замишљени свет користећи сугестивну музику, а најчешће је реч о амбијенталној или класичној музици програмског карактера.

Приликом примене вођене фантазије у педагошкој пракси треба имати у виду да ће нека деца *видети* менталне слике, нека ће само размишљати о сцени коју васпитач описује, док ће друга емотивно реаговати на причу коју слушају затворених очију, па им „пре уласка у замишљени свет, треба објаснити да сви реагују различито и да је то у реду” (Stockard & Eccles, 1980: 5). Без обзира на начин на који реагују на вођену фантазију, сва деца ће преточити свој доживљај у вербално изражавање, а ако се пред њих постави задатак стварања заједничке приче на основу замишљеног, развијаће и способност активног слушања.

Шире схваћен концепт описмењавања, поред развијених вештина слушања и говора захтева „способност коришћења ових вештина за критичко размишљање, решавање проблема, анализирање, закључивање и визуелизацију” (Lev, Klark, Starki, 2022: 143). Примена вођене фантазије у предшколском доприноси развоју сврсисходне писмености, јер доприноси развоју аудитивне пажње, способности визуелизације и анализирања менталних слика, као и њиховом вербалном представљању.

Поред тога што наводи дете да интерпретира своје доживљаје и осећаје, подстиче асоцијативност и интроспективне увиде, васпитач може унапредити синтаксички развој деце коришћењем вођене фантазије у оквиру развијања реалног програма (Спасић, 2022: 75).

Реални програм као референтни оквир доприносу дечијој добробити кроз развијање језичке културе

Аутентичност и животност реалног програма који се гради, заснива се, између осталог, и на праћењу и преиспитивању полазишта о детету и процесу учења, који деца заједнички граде у међусобним интеракцијама са вршњацима и одраслима (Павловић-Бренеселовић и Крњаја, 2017). Вођена фантазија је управо једна од тих прилика, где свако од учесника ствара јединствен простор за аутентични допринос процесу учења. Вођена фантазија такође омогућава интегрисање различитих стратегија учења кроз ситуационо, искуствено учење, учење засновано на истраживању, решавању проблема, имагинацији и стваралаштву.

На крају, вођена фантазија као једно од методичких решења у раду васпитача, директно доприноси остваривању бројних циљева дечије делатне, персоналне и социјалне добробити (*Основе програма ПВО – Године узлета*, 2018). У оквиру делатне добробити препознајемо следеће циљеве који се на овај начин остварују: развијање креативног изражавања, доживљавања и стваралачког уобличавања; овладавање различитим функцијама говора; развијање креативности као једне од диспозиција за целоживотно учење; развијање отпорности на стрес. У оквиру персоналне добробити издвајамо следеће циљеве: развијање свести о свом телу и себи; развијање чулне осетљивости; развијање емоционалне компетентности. У оквиру социјалне добробити препознајемо остваривање следећих циљева: развијање позитивног културног и социјалног идентитета; развијање социјалне компетентности; развијање свести о узајамној повезаности људи и природе и развијање проактивног односа према животу и непосредном окружењу.

МЕТОДОЛОГИЈА

Проблем истраживања који се разматра у раду је вођена фантазија у функцији развијања реалног програма. Рад има за циљ анализирање примера вођених фантазија и стваралачких приповедања деце, у функцији развијања реалног програма у дечијем вртићу. Задаци истраживања су приказивање ауторски оригиналне приче учесница у истраживању, као и језичка анализа заједничких прича које су продукт вођених фантазија. У анализи је коришћена

дескриптивна метода, кроз поступак анализе садржаја. У истраживању су учествовали студенти основних студија васпитачког смера Факултета педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, у оквиру предмета Методика развоја говора; студенти мастер студија у оквиру предмета Језичке игре у говорном *развоју*; као и студент докторских академских студија Методика наставе. Реч је о студентима који су у радном односу у предшколским установама у Краљеву, Јагодини, Сокобањи и Нишу. Васпитни узраст деце обухваћен истраживањем: две групе у години пред полазак у школу, једна мешовита узрасна група и једна група старијег васпитног узраста. Резултат истраживања су четири заједничке приче деце предшколског узраста из четири вртића, које су коришћене у поступку анализе.

РЕЗУЛТАТИ

У овом делу рада наводимо примере за коришћење вођене фантазије у оквиру реалног програма, са сврхом подстицања синтаксичког развоја деце. Студенти-васпитачи су користили вођену фантазију, бирајући програмска музичка дела која се по садржају уклапају у тему пројекта, најпогоднија је инструментална класична музика програмског карактера, која је весела, лагана, опуштајућа, сугестивна. Студенти-васпитачи су користили вођену фантазију у процесној фази пројекта, јер им је пружила могућност за учење засновано на имагинацији, подстакла је језичку креативност и омогућила даље гранање пројекта.

Представићемо ток две вођене фантазије, да бисмо се потом фокусирали на анализу прича које су настале као заједничка језичка творевина подстакнута вођеном фантазијом. Саме приче нећемо наводити због ограничења у погледу дужине рада.

Вођена фантазија бр. 1

Реализатори: Нина Милосављевић и Александра Гајић (студенти мастер студија)

Назив пројекта: *Инструмент чаробњак*

Васпитна група: старија васпитна група

Композиција: Антонио Вивалди 3. став „Пролеће”

Драга децо, хајде сада сви заједно да легнемо на под и опустимо своја телашца. Тако је, удахните дубоко, бројимо до четири, па издахните. Тако је, удах, један, два, три, четири, издах, један... четири. Опустите своје

ручице, опустите своје прстиће, ножице, мишиће. Потребна ми је ваша помоћ. Хајде сада да пођемо на једно путовање. На једно место где никада нисте били. Дан је сунчан и топао. Осећате ли како вас сунце греје својим зрацима? Ходамо и ходамо (пуштамо музику). Видите ли ову шуму испред вас? Хајде полако да уђемо заједно. Чујете ли ове звукове који допиру из ње? Ходамо уском стазом, око нас је високо дрвеће, сунце пружа своје зраке кроз зелене крошње, док се пупољци на гранама сјаје као бисери. Можете ли да осетите тај мирис? Одједном рој пчела хитро јури, лептирићи убрзано лете, птице излазе из својих гнезда, веверице силазе низ дрвеће, сви као да негде журе. Хајде и ми да пожуримо мало. Пролазимо том уском стазом и чујемо да нешто жубори. Видите ли? Па то је поток и велика је гужва око њега. Овде се нешто дешава и сви су узнемирени. Приђимо ближе. Инструмент чаробњак је пробудио целу шуму и сви су се окупили око потока. Чујете ли, свира тако гласно! Да ли чујете остале инструменте? Где су? Ево је и шумска вила! Јури према потоку. Видите ли исто што и она? У потоку су инструменти! Инструмент чаробњак их је све зачарао и они не могу да изађу. Боље би било да што пре изађемо одавде док нас инструмент чаробњак још увек није приметио. Хајде, чучни мало, тако је, сагни се да нас нико не види. Ено га излаз у дрвету. Отвори врата. Ево смо опет у соби, вратили смо се.

Вођена фантазија бр. 2

Реализатор: Јелена Гајић (студент докторских студија)

Назив пројекта: *Зачарани подводни свет*

Васпитна група: група пред полазак у школу

Композиција: Камиј Сен-Санс „Акваријум” из „Карневала животиња”

Хајде да сви полако пронађемо свој простор на тепиху. Лезите на леђа и водите рачуна да не сметате једни другима. Дишите лагано, удахните на нос, бројимо до три: један, два, три, полако издишите на уста. Поновићемо ово неколико пута: удах, два, три, издах, два, три... Опустите се, ручице, опустите се, прстићи на рукама. Опустите се, ножице, опустите се прстићи на ножицама. Опустите главицу, своје мало тело и дишите лагано. Повешћу вас на једно чаробно путовање. У то зачарано место можемо да одемо само уз вашу помоћ. Хајде, сада, сместите се удобно, опустите рамена, дишите лагано и затворите очи.

Улазиш у море (пуштам музику). Осећаш како ти таласи додирују стопала, затим, колена. Не стајеш, ходаш полако све док не почнеш да пли-

ваш испод површине мора. Пливаш сигурно и радостан си због тога. Пливаш све дубље и дубље према дну мора... Одједном, схватиш да се налазиш у дубинама огромног океана. Свуда око тебе је морска трава, а на дну је песак боје злата. Можеш ли да га додирнеш? Осећаш ли колико је дно мекано? Погледај, прилазе ти делфини! Ево још риба плива око тебе. Које су боје? Чујеш ли звук дубине? Гле, корали! Да ли смеш да их додирнеш? Хајде, додирни онај црвени корал. Осећаш ли рибице у коси? Видиш ли ајкуле негде? Неко ти се приближава. Па, то су сирене! Погледај их како брзо пливају. Како се осећаш? Хајде, сада мораш да напустиш зачарани подводни свет. Пливај ка површини мора. Враћаш се полако. Све си ближе плажи. Стижеш у собу. Отвори очи.

Вођена фантазија бр. 3

Реализатор: Тијана Станојевић (студент на дошколовању)

Назив пројекта: *Чаробна врата*

Васпитна група: мешовита узрасна група

Композиција: „Плес шећерне виле” Чајковски

Вођена фантазија бр. 4

Реализатор: Ана Миленковић (студент на дошколовању)

Назив пројекта: пројекта: *Школирање*

Васпитна група: група пред полазак у школу

Композиција: “Scenes from Childhood No. 1 Op. 15: of Foreign Lands and Peoples”.

ДИСКУСИЈА

Деца између четврте и пете године користе реченице од четири до шест речи, док између пете и шесте године користе дуже, сложене реченице, јер увиђају односе, узроке и последице (Коцопељић, 2003: 27). Прича *Шума која игра* коју су испричали петогодишњаци састоји се од реченица просечне дужине око осам речи. Дечји искази се у просеку састоје од девет реченица, а реченице су по саставу најчешће просте проширене (60%), ређе независносложене (17%) и зависносложене (23%). У заједничкој причи чије је настајање подстакнуто вођеном фантазијом најчешће се јављају узрочне клаузе, ређе изрична, односна и поредбена клауза, што је у складу са горе наведеном раз-

војном нормом. Добијени налази показују да се вођеном фантазијом подстиче синтаксички развој деце узраста од пет до шест година, јер данашња деца чак ни у млађим разредима основне школе не могу да дају развијене описе приликом приповедања или описа доживљаја музичког дела.

Подводна зачарана прича настала је као заједничка језичка творевина деце којима је српски језик матерњи и вишејезичне деце, која усвајају српски као језик друштвене средине. У исказима полиглота ретко се јављају сложене реченице, деца понекад не могу да се сете речи, па користе перифразу (*тај зелени нешто* у значењу *корал*), а њихове грешке показују да још усвајају морфологију глагола (*дођела, идела*). Међутим, деца говоре без страха од грешака, усвајају српски језик кроз игру, а бајковита, чаробна атмосфера коју стварају звуци „Акваријума” из музичке свите „Карневал животиња” К. Сен-Санса доприноси разиграности, опуштености и већој језичкој креативности.

У *Чаробној причи* шестогодишњаци користе дуже реченице, просечне дужине тринаест речи. Најзаступљеније су зависносложене реченице (50%), ређе се јављају независносложене реченице, у којима се углавном јавља саставни напоредни однос (17%), а ретко се јављају просте проширене реченице (17%). Ни у овој причи се не јавља ниједна проста реченица. Искази су синтаксички сложенији, а најзаступљеније су односне клаузе.

Деца у години пред полазак у школу у причи *Шумска школа* користе исказе дуге просечно шест и по речи, реченице су неразвијене, а описи нису богати као у претходним примерима. Бајковите теме у вођеној фантазији дају развијеније описе, дуже реченице и богатији вокабулар, док *школске* теме воде у коришћење школског вокабулара и сиромашнијих реченица. Најзаступљеније су просте проширене реченице (61%), а ређе се јављају независносложене (22%) и зависносложене (17%).

Лексичка анализа показује да су деца у синтаксичкој игри подстакнутој вођеном фантазијом често користила описне придеве, најчешће придеве којима су описивали боје, често се јавља придев *чаробан* или његов синоним *зачаран*, чести су и описни придеви за исказивање величине (*велики, огроман, мали*), као и придеви за исказивање позитивних емоција и људских особина (*срећни, добар, добра, дивна*). Као што показује анализа, деца у својим описима замишљених места користе велики број епитета, којима дочаравају боје, чаробна својства, величину, позитивне емоције и особине, а ређе замишљају какво је нешто на додир, од чега је и где се налази.

Најзаступљенији су основни глаголи кретања (*отићи, доћи, долазити, вратити се, изаћи, јурити*), глаголи којима се означавају различити видови кретања људи и животиња кроз воду и по ваздуху (*пливати, јакати, слетети*), као и глаголи који као једну од семантичких компоненти имају покрет (*играти, плесати, скоцити*). Чести су и глаголи којима се означава магијска

радња (*зачарати, претворити*) или промена емотивног стања (*уплашити, изненадити*).

Најчешће је коришћена именица *чаробњак*, а бајковите описе одликује и често коришћење именица *замак* и *краљ*. У зависности од теме вођене фантазије именице се по фреквенцији групишу у различита лексичка поља (нпр. називи музичких инструмената или називи морских животиња).

Током приповедања о ономе што су замислила деца су најчешће користила прилоге *много, добро* и *онда*. У дејим исказима се понављају прилози за начин (*добро, лепо, брзо, овако*), прилози за место (*тамо, ту, унутра*) и прилози за количину (*много, пуно, мало*).

Проведена анализа показује да заједничке језичке творевине деце одликује разноврсна лексика, честе су лексеме са семом *чаробно*, описни придеви и глаголи кретања, а избор лексике указује на живе имагинативне представе које је подстакла вођена фантазија.

ЗАКЉУЧАК

Коришћење вођене фантазије у оквиру пројектног приступа пружа бројне могућности за проширивање и гранање пројекта у процесној фази. Анализирани примери показују да се вођена фантазија може користити у раду са децом различитог узраста, као и у раду са вишејезичном децом којој је српски језик језик друштвене средине и један од језика образовања. Примери из праксе указују и на чињеницу да студенти мастер и докторских студија имају више успеха у реализовању синтаксичке игре подстакнуте вођеном фантазијом.

Језичка анализа показује да деца користе дуже, синтаксички сложеније реченице током вођене фантазије. Вишејезична деца говоре слободније, не оптерећујући се грешкама, присећајући се речи, јер им бајковита, игровна атмосфера и „чаробна” музика помажу да се опусте и уживају у језичкој игри.

На избор лексике утиче тема вођене фантазије, која је у складу с темом пројекта. Преовладавају описни придеви, нарочито називи за боје, глаголи кретања, прилози за начин и именице које је васпитач употребио у најави вођене фантазије. Поред тога, лексичка анализа упућује на потребу за даљим развијањем чулне осетљивости и изражавање чулних доживљаја деце у васпитном раду.

Литература

- Бојовић, Д. (2012). *Прича у игри, игра у причи*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Kodžopeljić, J. (2003). *Metajezikički činioci usvajanja pismenosti: sintaksička svest kod dece predškolskog uzrasta kao preduslov uspeha u usvajanju čitanja i pisanja*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Lev, S., Klark, A. i Starki, E. (2022). *Projektno učenje: za predškolski i mlađi školski uzrast*. Beograd: Clio. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka.
- Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета* (2018). Службени гласник RS – Просветни преглед, бр. 16/2018.
- Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2017). *Kaleidoskop: osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Павловић-Бренеселовић, Д., Крњаја, Ж. и Бацковић, С. (2022). *Водич за уређење простора у дејем вртићу: простор у складу са Основама програма ПВО „Године узлета”*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.
- Perilli, G. G. (2017). *Assessment and Evaluation of Narratives in Guided Imagery and Music (GIM)*. Barcelona Publishers.
- Robin C. T. & Michelle K. C. (2018). *Story Making: The Maker Movement Approach to Literacy for Early Learners*. Redleaf Press.
- Спасић, Ј. (2021). *Језичке игре у говорном развоју: приручник за развој говора деце предшколског узраста*. Београд: Креативни центар.
- Спасић, Ј. (2022). *Језичке игре у говорном развоју*. Јагодина: Факултет педагошких наука.
- Stockard, W. H. & Eccles, F. (1980). *Unicorns and Dragons: Using Guided Imagery in the Classroom.*: Paper presented at the. Annual Meeting of the California Reading Association (14th, Sacramento, CA, November 6–8, 1980), <https://eric.ed.gov/?id=ED198489>.

Jelena Lj. Spasić

University of Kragujevac, Faculty of Education, Jagodina

Ana S. Miljković

University of Kragujevac, Faculty of Education, Jagodina

GUIDED FANTASY AS A MEANS OF SPEECH STIMULATION AND REAL PROGRAM DEVELOPMENT

Summary

A guided fantasy is a drama technique used to awaken different types of associative experiences in children, thereby encouraging them to visualize the story. Through open-ended questions, the preschool teacher encourages the children to imagine details, which they later describe.

The paper uses a descriptive method and content analysis technique. It aims to analyze the examples of guided fantasies and children's creative storytelling with the purpose of developing a real program in kindergarten. The research tasks include: presenting the guided fantasies of the participants in the research; presenting mutual stories as a product of guided fantasy; conducting a syntactic analysis of mutual stories.

Keywords: *guided fantasy, preschool education, teaching methods of speech development, real program, children's well-being.*